

Латентна суб'єктивність науки... Юрій Оніпко, випускник філософського факультету КНУ імені Тараса Шевченка, аспірант кафедри філософії НПУ імені М.П. Драгоманова
Науковий керівник доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Волинка Г.І.

В ХХ столітті розвиток науки набув особливодинамічного характеру. На очах сучасного покоління відбуваються зміни не тільки у змісті наукового знання та в методах його отримання, але й у формах зв'язку науки з суспільством, в організації наукової діяльності, у засобах комунікації між вченими. Науково-технічна революція чітко показує неоднозначність прогресу науки: поряд з безсумнівними перевагами індустріальної цивілізації, цього продукту науки й техніки, сьогодні всім зрозумілі й її недоліки: екологічна криза, можлива ядерна війна, яка ставить під сумнів саме існування людини, небезпека, яка міститься в розвитку генної інженерії, і так далі.

Це заставляє вчених все частіше задумуватися про те, що таке наука, яка її природа й закономірності її розвитку, чим відрізняється сучасне наукове пізнання від науки минулих епох, чим пояснюється та дволикість сучасної науки, завдяки якій ми пов'язуємо з нею не тільки великі сподівання на майбутнє, але й серйозні побоювання за нього. На сьогоднішній день спостерігається невпинний ріст зацікавленості до соціальних, людських та гуманістичних аспектів науки, на яких до недавнього часу зовсім не акцентувалася увага в логіко-методологічних дослідженнях. Відомий вітчизняний дослідник та філософ Ж.М. Абдільдін у своїй праці «Логіко-гносеологічний аналіз науки» зазначає наступне: «В самій науковій діяльності як пізнавальній сфері є свої особливості: вона має свою організаційну структуру, підкоряється певним вимогам, серед яких в останній час особливе місце займають етичні норми (вже можна сказати, що складається особлива дисципліна – етика науки) та уявлення про відповідність наукових теорій та концепцій краси та гармонії» [Абдильдин Ж.М. Логико-гносеологический анализ науки. – Алма-Ата: Гылым, 1990. – с. 466]. Заняття наукою завжди виробляє у вченого певне ціннісне відношення до світу.

Найбільш за все в науці цінується істина та все, що до неї веде, різного роду емпіричні та теоретичні методи. Істина – це головна цінність вченого, але далеко не єдина. В товаристві науковців високо цінується несуперечність суджень, теоретичне та експериментальне обґрунтування знання, а також критичне відношення до різноманітних тверджень та будь-яким авторитетам, чесність, порядність, мужність у відстоюванні власних поглядів. Таким чином, наука як галузь людської діяльності глибоко насичена ціннісними вимірами, вона не є ціннісно-нейтральною і завжди містить у собі суб'єктивний фактор. Але ця ціннісна насиченість науки носить латентний, прихований характер. Під час свого наукового дослідження вчений завжди буде стикатися з певними зовнішніми, тобто соціальними, релігійними, політичними та внутрішньонауковими факторами, під якими розуміється неможливість повної елімінації науковця з досліджуваного ним світу, бо під час свого дослідження вчений так чи інакше втручається в оточуючий світ та приносить зміни в природу. Займаючись науковою діяльністю вчений не може бути виключеним з етичних відношень, в тому числі зі своїми колегами та учнями. Науковець завжди має порівнювати свою активність зі станом суспільства. Наприклад,

неприпустимим є, посиляючись на свою наукову спеціалізацію, передавати в руки злодіїв засоби масового знищення, маніпулювання свідомістю людей, безконтрольного втручання в їхнє приватне життя. У зв'язку з цим найчастіше вказують на ядерну, біологічну та хімічну зброю, на дані маніпуляцій з генами тварин та людей, на внесення в базу даних інформаційних систем майже вичерпної інформації про кожного члена суспільства. В останні роки все більше число вчених схиляється до того, що неправильним є твердження про те, що наука є лише засобом для технологічних відкриттів, навпаки її потрібно включати у загальні суспільні взаємозв'язки. А це означає, що вчені беруть на себе відповідальність, якщо не в повній мірі, то суттєвим чином за власні творіння. Вчений стає пов'язаним з етикою, бо відповідальність – це етична конструкція. Справжній вчений ніколи не стоїть осторонь від етичних цінностей, він повною мірою приймає їхні вимоги.